

**Hetgeen een accountant
verklaart, heeft waarde.**

De handtekening van vertrouwen

Parallellen tussen toetsing en accountancy

■ Marleen Rijnberg

M. Rijnberg AA is accountant in business, voorzitter examencommissie bij de Associate degrees Academie, hogeschooldocent bij de opleiding AD Finance en student bij de Master Toetsdeskundige. Dit artikel is een uitwerking van een van de beroepsproducten die zij in deze opleiding heeft opgeleverd.

E-Mail: marleenrijnberg@gmail.com

Twee werelden die ogenschijnlijk niets met elkaar te maken hebben, blijken meer parallellen te hebben dan gedacht. De ontmoeting van toetsing en accountancy eerder dit jaar was minder plezierig; accountants hadden op grote schaal examenfraude gepleegd (Kempers-Warmerdam, 2024). Maar wat kan de toetsing van de accountancy leren? In dit artikel worden de parallellen tussen het werk van de examencommissie in het hoger onderwijs en het werk van de accountant uitgewerkt.

Introductie

Het is geen ongebruikelijke carrièrestap: na een studie in accountancy, werken bij een accountantsorganisatie en inschrijving in het accountantsregister om uiteindelijk het hoger onderwijs in te gaan. Minder gebruikelijk is om vervolgens voorzitter te worden van de examencommissie en daar weer geconfronteerd te worden met een handtekening op een waardepapier. Daarbij kwam bij mij de vraag naar boven: Wat zegt een handtekening van de examencommissie op een getuigschrift? En in hoeverre is dat vergelijkbaar met de handtekening van een accountant op een controleverklaring?

De examencommissie

In de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek staat keurig beschreven welke taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden de examencommissie in het hoger onderwijs heeft. Veel examencommissies – ook buiten het hbo – zullen beamen dat het borgen

van de toetskwaliteit een van de fundamentele taken is.

De taak om toetskwaliteit te borgen, brengt veel verantwoordelijkheid met zich mee. Veel examencommissies worstelen dan ook met de vraag: is het genoeg? Wat we doen, doen we goed. Maar zijn we wel volledig? Er wordt gebruik gemaakt van allerlei bestaande tools en checklists. Op ieder (toets)congres wordt wel een nieuwe tool gepresenteerd die inzoomt op een specifiek element van toetsing. Al die handvatten zijn er, maar uiteindelijk moet de examencommissie met een gerust hart die handtekening op dat getuigschrift kunnen zetten.

De handtekening

Maar wat zegt een handtekening van de examencommissie op een getuigschrift? En wat zegt een handtekening van een accountant op de controleverklaring? Met die filosofische vraag is dit artikel begonnen. Ook voordat

de literatuur geraadpleegd wordt, is er al het onderbuikgevoel. Dat zegt: de handtekening betekent *dat het klopt, dat het goed zit*. Het heeft waarde, die handtekening. Maar hoe kun je die handtekening als examencommissie met voldoende zekerheid zetten? Om daar antwoord op te geven, wordt in dit artikel eerst ingezoomd op de borgende rol van de examencommissie.

Borging door de examencommissie

De examencommissie is het orgaan dat op objectieve en deskundige wijze vaststelt of een student voldoet aan de voorwaarden die de onderwijs- en examenregeling stelt ten aanzien van kennis, inzicht en vaardigheden die nodig

zijn voor het verkrijgen van een graad. De graad wordt verleend door het instellingsbestuur en de examencommissie reikt het getuigschrift uit. De onderwijs- en examenregeling waarover gesproken wordt, wordt door het instellingsbestuur voor elke aangeboden opleiding vastgesteld. Kortom, het instellingsbestuur stelt de voorwaarden vast, de examencommissie stelt vast of de student daaraan voldaan heeft, om vervolgens het getuigschrift uit te reiken.

Om het getuigschrift te kunnen voorzien van een handtekening van de examencommissie, wil zij voldoende zekerheid hebben dat de kwaliteit van tentamens en examens is geborgd. Daarvoor wordt veelal een benadering vanuit het toetsweb gehanteerd (Van Schilt-Mol, 2022). Voor ieder element worden werkzaamheden uitgevoerd. Veel handvatten zijn daar al voor beschikbaar. Zo is het toetsprogramma te evalueren met KIT2.0 (Baartman & Prins 2023) of met behulp van de Toetsweb-scan is vast te stellen hoe de kwaliteit van toetsing er in algehele zin uitziet.

De accountant

Waar de examencommissie een cruciale rol speelt bij de borging van toetskwaliteit, vervult de accountant die rol als het gaat om betrouwbare financiële verslaggeving.

De accountant staat ook wel bekend als de vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer. Hetgeen een accountant verklaart, heeft waarde. Dit omdat hij zich houdt aan de fundamentele beginselen, professionaliteit, integriteit, objectiviteit, vakbekwaamheid en zorgvuldigheid en betrouwbaarheid. Als het fout gaat, heeft dat grote impact. (Boekhoud)-schandalen waar ook de accountant blaam treft, schaden het maatschappelijk vertrouwen.

Het werk van de accountant

De accountant kan vele soorten opdrachten uitvoeren. In dit artikel wordt de controle van een jaarrekening als uitgangspunt genomen om de overeenkomsten met het werk van de examencommissie in kaart te brengen.

Het doel dat zowel de examencommissie als de accountant beogen met het zetten van die handtekening is waarde toevoegen aan papier.

Een onderneming stelt aan het einde van het boekjaar een jaarrekening op. Daarin staat een overzicht van alle bezittingen, schulden en het eigen vermogen van de onderneming. Ook is een overzicht opgenomen van alle opbrengsten en kosten die hebben plaatsgevonden in die periode. De accountant krijgt de opdracht (van de onderneming) om een conclusie te trekken: geeft deze jaarrekening een getrouw beeld? Deze conclusie is in de vorm van een controleverklaring bij de jaarrekening, voorzien van de handtekening van de accountant. Dat getrouw beeld moet in overeenstemming zijn met wet- en regelgeving, zijnde Burgerlijk Wetboek, boek 2, Titel 9. De accountant ver-richt zijn werkzaamheden in overeenstemming met de Handleiding Regelgeving Accountancy (2024).

Het controleproces

De accountant controleert of de jaarrekening aan bepaalde eisen voldoet, terwijl hijzelf ook aan bepaalde eisen dient te voldoen. Het controleproces van de accountant is onderverdeeld in de volgende fases: planning, uitvoering en afronding. In dit artikel wordt kort ingezoomd op de planning- en een deel van de uitvoeringsfase. De accountant plant de controle met als doel om voldoende en geschikte controle-informatie te verzamelen om zijn oordeel te onderbouwen. In de uitvoeringsfase wordt eerst een risico-analyse uitgevoerd. Risico's worden geïdentificeerd en er wordt een inschatting gemaakt wat de kans op een afwijking van materieel belang is. Risico's komen voort uit diverse invalshoeken zoals de branche waarin de organisatie opereert, bevindingen uit voorgaande controles of landelijke ontwikkelingen. Na de risico-analyse volgt de tussentijdse controle. Hier maakt de accountant gebruik van een systeemgerichte controletechniek. De bedrijfsprocessen die impact hebben op de financiële verantwoording, worden geanalyseerd en interne beheersingsmaatregelen worden geïdentificeerd. De opzet van de processen wordt beoordeeld, het bestaan wordt vastgesteld door het éénmaal geheel te doorlopen en de interne beheersings-

maatregelen worden getoetst om de effectieve werking ervan vast te stellen.

Voorbeeld van toetsing interne beheersingsmaatregelen:

Bij het betaalproces van een onderneming, is er een risico dat iemand gelden ontvreemdt. Om dit risico te mitigeren, heeft de onderneming een procesbeschrijving met daarin interne beheersingsmaatregelen. Eén van die maatregelen is dat de ene medewerker de betalingen in de bank klaarzet en dat een andere medewerker de betaling controleert en uiteindelijk verzendt in de bankapplicatie. De accountant zal de procesbeschrijving analyseren om na te gaan of het in opzet goed geregeld is. Vervolgens zal hij van enkele betalingen controleren of die ook daadwerkelijk zoals beschreven hebben plaatsgevonden, dus of de maatregel is toegepast en effectief werkt. Als deze maatregel werkt, kan de accountant daar zekerheid uithalen.

De vergelijking

Het doel dat zowel de examencommissie als de accountant beogen met het zetten van die handtekening, is waarde toevoegen aan papier. Dat is enerzijds het getuigschrift en anderzijds de jaarrekening/controlieverklaring. Het orgaan examencommissie is vergelijkbaar met de accountant en het getuigschrift met de controleverklaring.

Bij het lezen van de werkwijze van de accountant, zullen bij doorgewinterde examencommissieleden wellicht al wat vergelijkingen opgevallen zijn. Zo kun je risico's identificeren uit controle voorgaande jaren vergelijken met bevindingen uit voorgaande visitaties. Een bedrijfsproces dat de financiële verantwoording raakt, hangt samen met de processen die de examinering raken zoals een afstudeerprotocol. Een totaalvergelijking is opgenomen in tabel 1.

Conclusie

De werkwijze van beide is uiteengezet en een vergelijking is gemaakt. In een aantal opzichten lijken de twee op elkaar. Zoals de positie ten opzichte van belanghebbenden, het gedachtegoed achter de uitgangspunten waaruit zij beide te werk gaan, maar ook de taak die ze hebben.

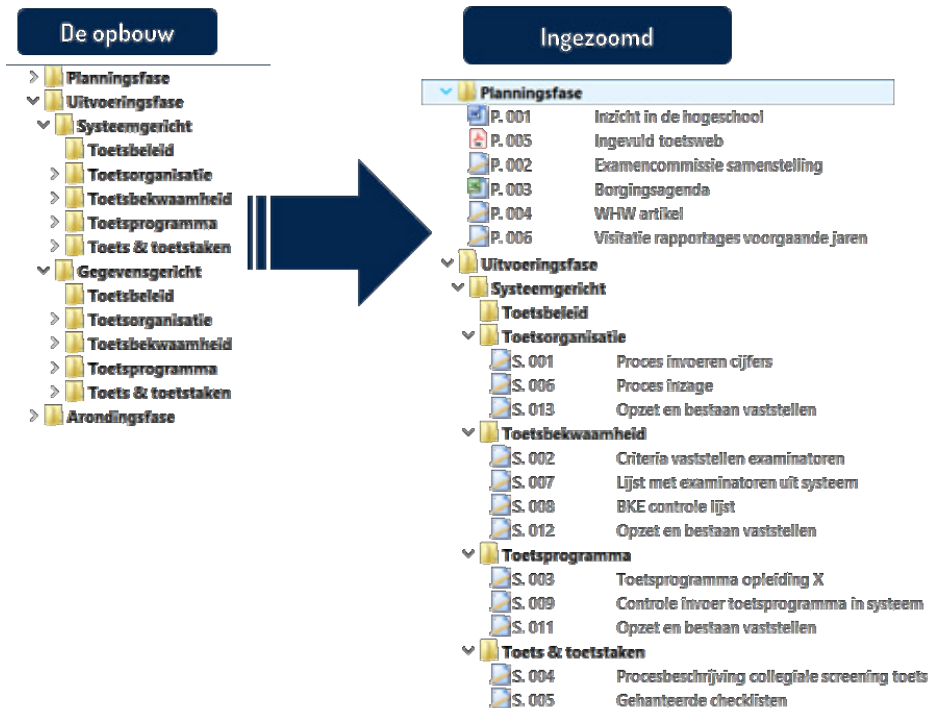
Het doel dat dus zowel de examencommissie als de accountant heeft met die handtekening is waarde toevoegen en dit bevestigen op papier. De accountant moet zorgdragen dat het accountantscontrolerisico tot een aanvaardbaar niveau is gereduceerd. Ook de examencommissie zal moeten zorgen dat zij niet ten onrechte een getuigschrift wel of niet tekent. Laten we dat het examencommissieborgingsrisico noemen. Door eenzelfde werkwijze te hanteren als de accountant, kunnen examencommissies dat risico voldoende reduceren én efficiënt te werk gaan.

Accountantscontrolerisico

Het accountantscontrolerisico betekent de kans dat de accountant een verkeerde verklaring afgeeft. Dit werkt twee kanten op: een ten onrechte goedkeurende of ten onrechte afkeurende verklaring. Beide hebben grote impact.

Blik in de toekomst

Met dit artikel kan nog geen concrete oproep worden gedaan aan examencommissies om de werkwijze te herzien, er is geen call-to-action. Er ligt immers nog geen concreet handvat, nog geen uitwerking van dit gedachtegoed. Maar stel dat iemand dit concept verder zou uitwerken?

Figuur 1. Een blik op de toekomst: een dossieropbouw zichtbaar afgeleid van het controleproces.

Tabel 1. Overeenkomsten borging examencommissie en controle accountant

	Toetsing / examens en examinering	Accountancy
Verklaring	Getuigschrift	Controleverklaring
	Het getuigschrift zegt dat de student voldoet aan de voorwaarden die de onderwijs- en examenregeling stelt ten aanzien van kennis, inzicht en vaardigheden die nodig zijn voor het verkrijgen van een graad.	De controleverklaring zegt dat de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de grootte en samenstelling van het vermogen en van het resultaat in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.
Handtekening	Examencommissie	Accountant
	De examencommissie wordt ingesteld en leden benoemd door het instellingsbestuur. Alvorens tot benoeming wordt overgegaan, hoort het instellingsbestuur de leden van de desbetreffende examencommissie. De examencommissie zet een handtekening op het getuigschrift.	De cliënt verstrekt een opdracht aan de accountant die een opdracht- en client-aanvaarding uitvoert. De accountant (als persoon) zet zijn handtekening op de verklaring om de verklaring te bekrachtigen.
Object	Student	Jaarrekening
	De examencommissie stelt vast dat de student voldoet aan de voorwaarden die in de OER staan.	De accountant stelt vast dat de jaarrekening voldoet aan de gestelde wettelijke eisen van onder andere Titel 9 BW 2.
Wet	Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek	Titel 9 Burgerlijk wetboek Boek 2
	Wettelijke eisen waaraan hogeschool en examencommissie moeten voldoen en naar moeten handelen.	Wettelijke vereisten waaraan ondernemingen en accountant zich dienen te houden.
Onderliggende regelgeving	Onderwijs- en examenreglement	Richtlijnen voor de jaarverslaggeving
	Reglement examencommissie	Handleiding Regelgeving Accountancy
Belanghebbende	Hierin staan de voorwaarden waaraan de student moet voldoen, dat de examencommissie moet vaststellen. Ook staat hier beschreven waaraan de examencommissie zich dient te houden.	Hierin staan de richtlijnen hoe de jaarverslaggeving verantwoord moet zijn. De accountant moet vaststellen of dit zo is. Ook staat hier beschreven aan welke eisen de accountant zich dient te houden.
	Samenleving (inter)nationaal	Maatschappelijke verkeer
	De samenleving hecht waarde aan getuigschriften van een geaccrediteerde opleiding.	Diverse belanghebbenden, geïdentificeerd als het maatschappelijk verkeer hechten waarde aan het oordeel van een accountant. De accountant wordt gezien als vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer.
Eisen aan de persoon	Examencommissieleden	Accountant
	Functioneren moet onafhankelijk en deskundig. Leden moeten verbonden zijn aan de opleiding en minimaal één lid niet verbonden aan de opleidingen (extern lid). Tot slot mogen de leden geen financiële verantwoordelijkheid dragen.	Moet zich houden aan de fundamentele beginselen zoals opgenomen in de VGBA ¹ zijnde: professionaliteit, integriteit, objectiviteit, vakbekwaamheid en zorgvuldigheid en betrouwbaarheid. Daarnaast moet de accountant onafhankelijk zijn in het kader van de VIO ² .

¹Verordening gedrags- en beroepsregels accountants

²Verordening inzake onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten

Vervolg tabel 1

Normen	Kwaliteitscriteria	Controledoelstellingen
	Per element van het toetsweb zijn afzonderlijke kwaliteitscriteria omschreven, zoals validiteit en transparantie bij toetsen en toetstaken.	Per jaarrekeningpost zijn controledoelstellingen, zoals: eigendom, bestaan, waardering bij bezittingen.
Interne beheersingsmaatregelen	Examineringproces In de onderwijnsinstelling zijn diverse processen die samenhangen met getuigschriften. Zoals het opstellen van toetsen of het afnemen van toetsen. In deze processen zijn diverse interne beheersingsmaatregelen opgenomen. Enkele voorbeelden hiervan zijn: het vier-ogen principe of de afname van een toets onder (getrainde) surveillant of gebruikersrechten in het cijferregistratiesysteem.	Bedrijfsprocessen In de onderneming zijn diverse processen die van invloed zijn op de financiële administratie en dus uiteindelijk op de jaarrekening, zoals het inkoopproces of verkoopproces.
Scoop	Aantal opleidingen Een examencommissie kan ingesteld zijn voor opleiding of voor een groep van opleidingen.	Aantal ondernemingen Een jaarrekening kan worden opgemaakt voor één onderneming of voor meerdere (geconsolideerde) jaarrekening.
	Fraude Optreden bij onregelmatigheden en/of fraude door betrokkenheid student en/of management.	Fraude Constateren en handelen bij fraudeontdekking of frauderisico's bij werknemers.
Toezichthouder	NVAO De Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO) accreditteert opleidingen periodiek waarbij op 4 standaarden wordt beoordeeld, daarvan is standaard 3 toetsing en 4 gerealiseerd eindniveau.	AFM De Autoriteit Financiële Markten (AFM) houdt toezicht op accountantsorganisaties die wettelijke controles verrichten.
Proces	Borgingsproces Veelal een borgingsagenda waarin een jaarplan en meerjarenp lan in hoofdlijnen staat uitgewerkt. Hierbij is opgenomen welke borgingswerkzaamheden worden uitgevoerd.	Controleproces Voorgeschreven proces dat bestaat uit een aantal fases waarin verplichte werkzaamheden uitgevoerd en gedocumenteerd worden.
Adviesfunctie	Zorgen vs borgen Zorgen en borgen is een welbekende scheidslijn in het kwaliteitsstelsel. Management is verantwoordelijk om te zorgen voor kwaliteit, de examencommissie borgt (controleert). Uiteraard is meedenken in veranderingen raadzaam en kan de examencommissie adviezen uitbrengen.	Onafhankelijkheid Accountant denkt mee in oplossingen en vraagstukken en krijgt betaald van de klant voor zijn werkzaamheden. Voor controle opdrachten gelden strikte regels over wat de accountant mag in zijn adviesrol.
Dilemma positivering	Hierarchie De examencommissie wordt veelal bemand met mensen die naast lid, ook docent zijn of een andere functie hebben binnen de hogeschool. In de rol van examencommissie-lid vallen zij direct onder het instellingsbestuur, in de rol van docent (of vergelijkbaar) vallen zij veelal onder een leidinggevende/management waar zij dus in de rol als examencommissie lid ook mee te maken hebben. Dit brengt een spanningsveld teweeg.	Financieel belang Client en accountant komen bij opdrachtwaardering prijs overeen. Dit is in principe een vrije markt en het staat de cliënt vrij om voor het volgende boekjaar een andere accountant te kiezen of een offertonde te doen. Dit brengt een spanningsveld teweeg.

Naar een concreet handvat voor de examencommissie om de kwaliteit van tentamens en examens volledig en efficiënt te borgen? Een blik in de toekomst zou er dan zo uit kunnen zien als in figuur 1. Hierin is een dossieropbouw zichtbaar afgeleid van het controleproces. Hierbij zijn al wat bestaande handvatten opgenomen als voorbeeld. Hiermee zou een rode draad in de borging zichtbaar worden en wordt de cirkel rondgemaakt. ■

Referenties

- Baartman, L.K.J., Kloppenburg, R., & Prins, F.J. (2023). Kwaliteit van toetsprogramma's. In H. van Berkel, A. Bax, & D. Joosten-ten-Brinke (Red.). Toetsen in het Hoger Onderwijs, pp.53-65. Bohn Stafleu van Loghum
- Kempers-Warmerdam, A. (2024). Uit de praktijk: Examenfraude bij NBA-examens. *Examens*, 21, 46–48.
- NBA (2024). Handleiding Regelgeving Accountancy 2024.
- Van Schilt-Mol, T. (2022). Van piramide naar toetsweb. De (door)ontwikkeling van een kwaliteitszorginstrument om de kwaliteit van toetsing inzichtelijk te maken. *Examens*, 3, 12-22.
- Verordening gedrags- en beroepsregels accountants, artikel 2
- Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, artikel 7.10 7.10a 7.11 7.13 7.12b en 7.12c
- Burgerlijk Wetboek, Boek 2, Titel 9

Gesignaleerd

Pech voor scholieren: geen stroom voor belangrijke toets van groepachters

Jesse Reith, De Gelderlander 04-02-25, 14:23 Laatste update: 04-02-25, 16:17

Pech voor de groepachters van Daltonbasisschool De Borgwal in Bemmelen. Precies op het moment dat ze een belangrijke toets moesten maken, viel de stroom op de school uit. Op een alternatieve locatie konden ze de toets dinsdag alsnog maken.

„We waren er helemaal klaar voor. Alle tafeltjes waren gereed en toen was het om kwart over acht opeens donker”, zegt leerkracht Gerda Siersema van De Borgwal. ‘Haar’ 25 leerlingen van groep 8 zouden dinsdag op de Bemmelse school beginnen aan de doorstroomtoets, een belangrijke test die laat zien welke type vervolgonderwijs bij een leerling past. Ironisch genoeg was er dus geen stroom voor de doorstroomtoets.

„Liander was bezig op Het Hoog (naastgelegen straat, JR) en schakelde daarom tijdelijk de stroom uit”, weet Siersema. „Wij wisten echter van niets.” Uit een melding van de netbeheerder blijkt dat vanochtend omstreeks 08.10 uur enkele honderden huishoudens zonder stroom zaten, tot iets voor lunchtijd. Naast Het Hoog ging het onder meer om de Karstraat en de Herckenrathweg. Reden van de stroomuitval was ‘onderhoud’, aldus Liander.

Moedige pogingen van de conciërge om een alternatieve stroombron aan te boren, hielpen niet. Dus werden alle schoolspullen maar opgepakt en liepen de leerlingen een paar honderd meter naar een andere locatie waar wél stroom was, aan de Dr Hoijngstraat. Hier zit een deel van de leerlingen van De Borgwal tijdelijk in afwachting van nieuwbouw.

Siersema: „We liepen er heel rustig naartoe. De leerlingen schakelden makkelijk om. Drie kwartier later dan gepland kon daar de toets alsnog worden gemaakt. Morgen gaan we weer naar deze locatie, uit voorzorg.” De rest van de leerlingen kreeg dinsdag wel gewoon les op De Borgwal. Zij hebben zich in het schemerdonker goed gered. Al was het wel even behelpen, zo zonder internet en digitale schoolborden.